

Rapport 2011:6

Arkeologisk utredning etapp 1

Elkablar i norra Lönsås

Komplettering till rapport 2010:31

Lönsås kyrkby och Bonnorp

Lönsås socken

Motala kommun

Östergötlands län

Olle Hörfors

Ö S T E R G Ö T L A N D S M U S E U M

A V D E L N I N G E N F Ö R A R K E O L O G I

Elkablar i norra Lönsås

Komplettering till rapport 2010:31

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning	4
Resultat och åtgärdsförslag	4
Referenser	8
Tekniska uppgifter	9
Bilaga 1. Kompletterande RAÄ- och ÖLM-nummer samt åtgärder	10
Bilaga 2. Beskrivningar av de kompletterande ÖLM-numren	11

Ö S T E R G Ö T L A N D S M U S E U M
A V D E L N I N G E N F Ö R A R K E O L O G I

Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
info@ostergotlandsmuseum.se • www.ostergotlandsmuseum.se

Sammanfattning

I april 2010 genomförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk utredning etapp 1 i samband med prospektering för omläggning av elledningar i större delen av norra Lönsås socken. Berörda byar var Stora Torpa, Örstorp, Hamra, Karstorp, Korskrog, Söräng och Snavlunda samt den före detta allmanningen mellan Korskrog och Lönsås kyrka. Arbetet omfattade planering för grävning av nya ledningar, sammantaget ca 7,3 km samt rasering av gamla ledningar, sammanlagt 6 km.

Den arkeologiska utredningen visade att de planerade ledningsarbetena berörde sju arkeologiska utredningsobjekt för vilka Östergötlands länsmuseum gjorde bedömningen att de bör omfattas av vidare arkeologiska åtgärder vid eventuell exploatering. Vidare bör särskild hänsyn tas vid passeringen av ytterligare fyra lokaler.

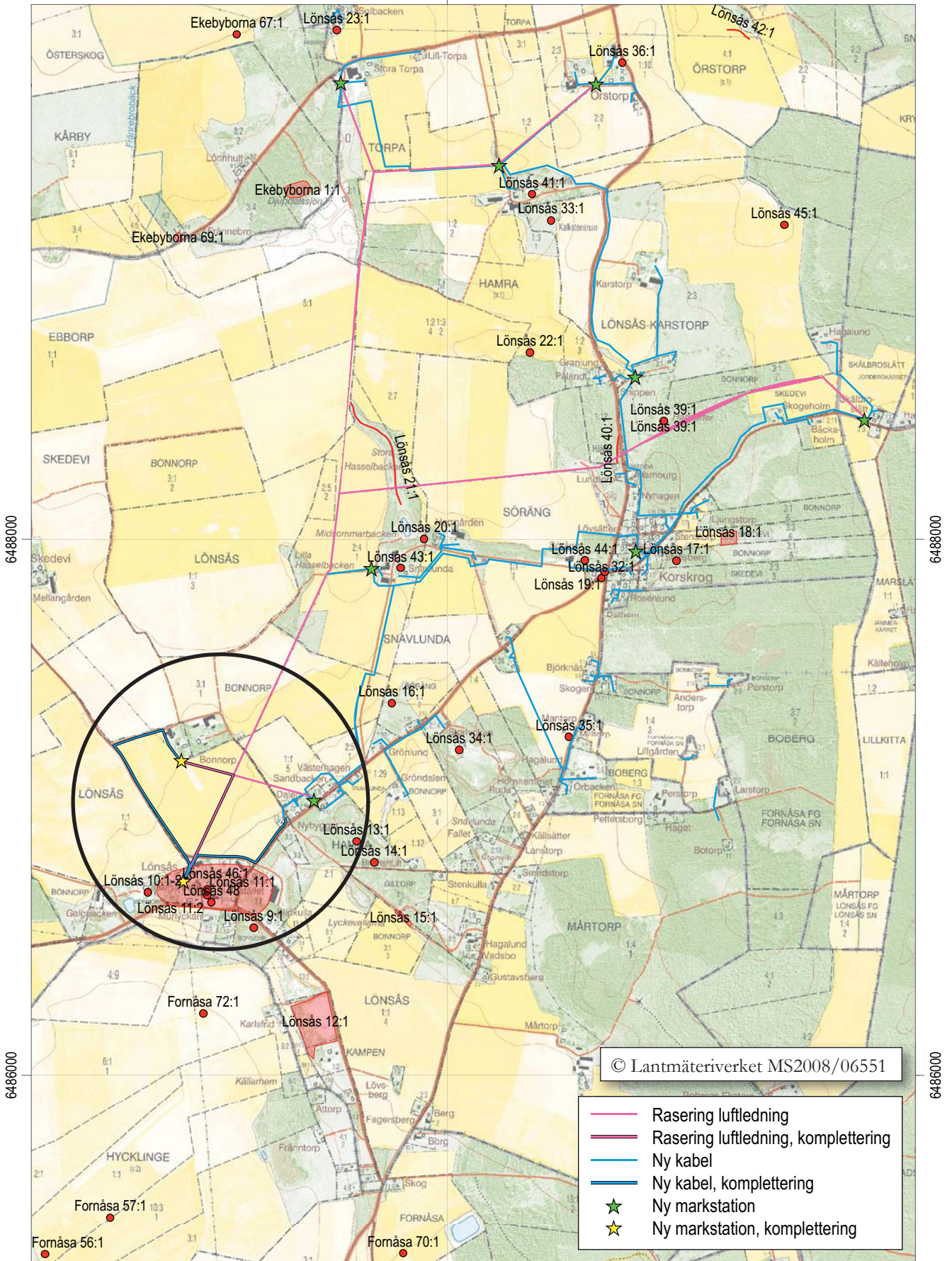
Vårvintern 2011 kompletterades utredningen då ytterligare 1,1 km ny jordkabel förbi Lönsås kyrkby och upp till Bonnorp planerades inom samma arbetsföretag som också innebar rasering av ca 1,7 km luftledning. Vid den kompletterande utredningen bedömdes att arkeologisk utredning etapp 2 bör genomföras vid två lokaler.

Beslut i ärendet fattas av Länsstyrelsen Östergötland.

Olle Hörfors
antikvarie

1468000

1468000

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan, blad 8F 7d, med undersökningsområdet markerat. Skala 1:20 000.

Inledning

I april 2010 genomförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk utredning etapp 1 i samband med prospektering för omläggning av elledningar i större delen av norra Lönsås socken, Motala kommun. Berörda byar var Stora Torpa, Örstorps, Hamra, Karstorp, Korskrog, Söräng och Snavlunda samt den före detta allmanningen mellan Korskrog och Lönsås kyrka. Arbetet omfattade grävning av nya ledningar, sammantaget 7,3 km, samt raseri av gamla ledningar, sammanlagt 6 km.

Våren 2011 kompletterades utredningen då ytterligare 1,1 km ny jordkabel förbi Lönsås kyrkby och upp till Bonnorps planerades inom samma arbetsföretag, som också innebar raseri av ca 1,7 km luftledning.

Uppdragsgivare var Mjölby-Svartådalen Energi AB vilka svarade för de arkeologiska kostnaderna. Ansvarig för utredningen och rapportarbetet var antikvarie Olle Hörfors.

Områdesbeskrivning

De planerade ledningsarbetena berör en 1 100 m lång sträcka norr och nordväst om kyrkan. Landskapet är till största delen helt uppodlat till åker trots att det till stora delar också är relativt högt beläget på nivåer mellan 90 och 100 m ö h. Jordmånen är huvudsakligen lera men i de högre partierna finns också rikligt med sandjord. En del mindre sandåssträckningar finns både i östvästlig och nordsydlig riktning och skogsområden förekommer bland annat väster om Torpa och ett större område öster om Korskrog.

En genomgång av ortnamnsarkivet i Uppsalas digitala register (sofi.se) visade att de två aktuella byarna Lönsås och Bonnorps omnämns för första gången i skriftliga handlingar 1367 respektive 1387.

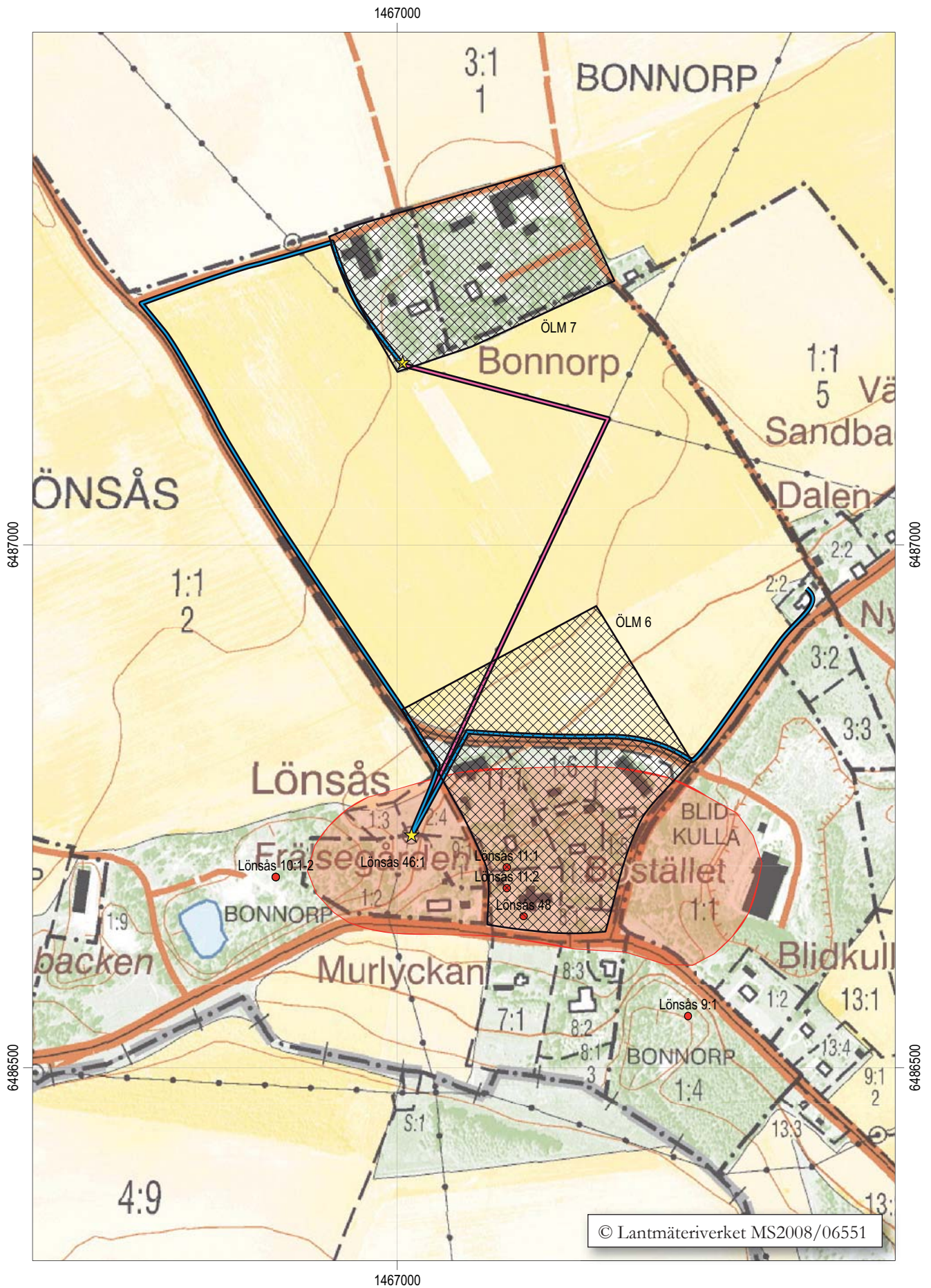
De i fornminnesregistret (FMIS) registrerade fornlämningarna är få och uppgår inte till fler än 48 nummer i hela Lönsås socken. I det aktuella området finns RAÄ numren 11, 46 och 48, som alla tre ligger inom Lönsås kyrkplats och byområde. RAÄ 11 består av en fyndplats för en skelettgrav och äldre murar som påträffats under Lönsås tiondebod. RAÄ 46 betecknar en plats med tradition enligt vilken en stad under medeltiden skulle ha legat på platsen. RAÄ 48 slutligen betecknar fyndplatsen för den unika medeltida paxtavla som påträffades vid arkeologiska arbeten 1998. Inga andra fornlämningar är registrerade i områdena närmast i anslutning till de tänkta ledningsarbetena.

Resultat och åtgärdsförslag

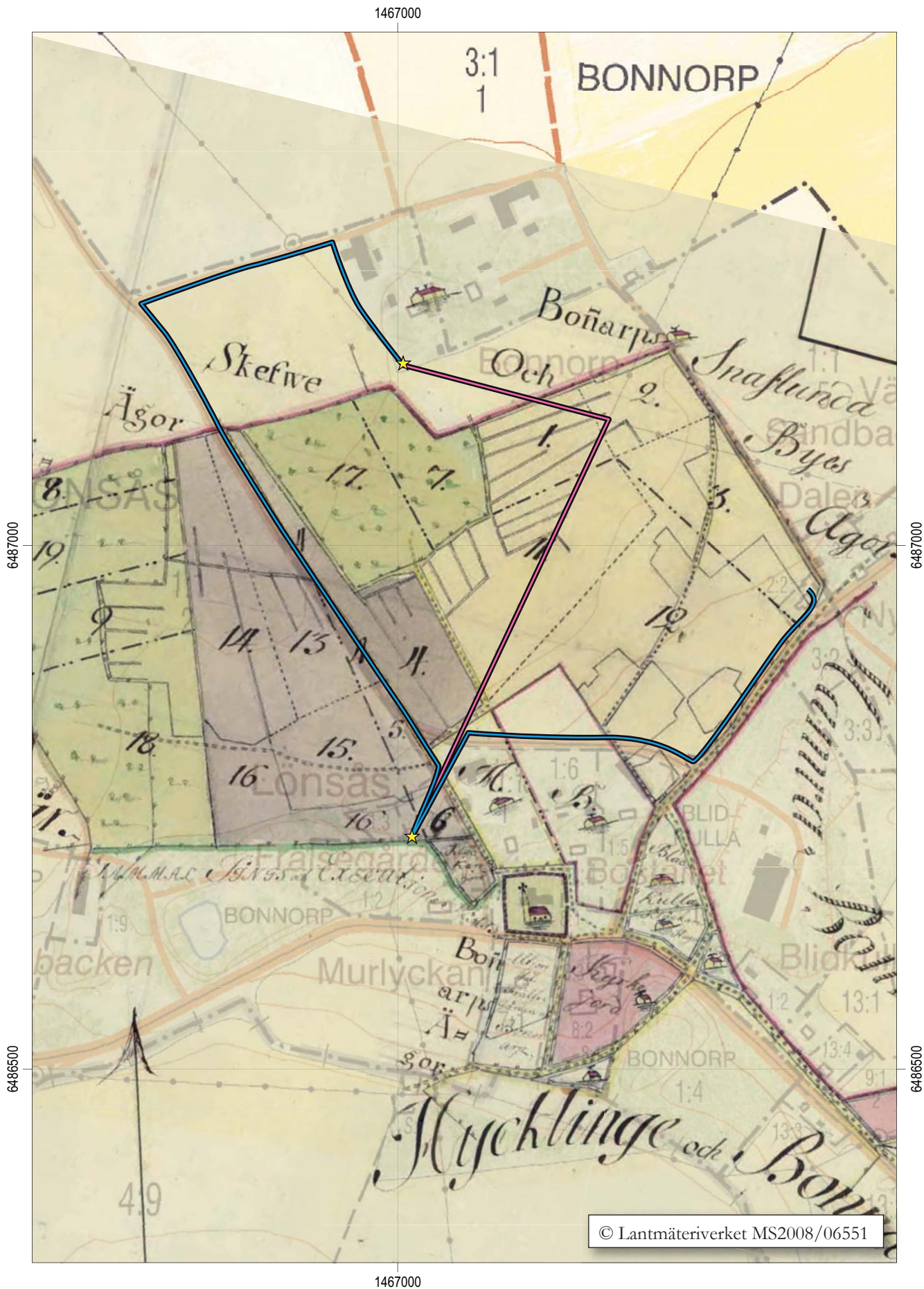
Efter sammanställning av tidigare kända fornlämningar, kart- och arkivstudier samt avslutad fältbesiktning kan det konstateras att det inom det område som berörs av ny kabelsträckning och/eller raseri av gammal kabel finns tre forn- och kulturlämningslokaler som alla ligger i anslutning till Lönsås kyrkby.

Av forn- och kulturlämningslokalerna var samtliga kända sedan tidigare och registrerade med RAÄ nummer i FMIS (se bilaga 1). De kräver en arkeologisk utredning, etapp 2 vid en eventuell exploatering. Under arbetet har två forn- och kulturlämningslokaler som är belägna intill eller inom det aktuella utredningsområdet registrerats. Det rör sig om Bonnorps och Lönsås medeltida by/gårdstomter. De bedöms båda kräva en arkeologisk förundersökning vid en exploatering. Lönsås by/gårdstomt sammanfaller till största delen med de i FMIS registrerade lokalerna.

Kartanalysen visade att bytomterna och bebyggelsens läge för de aktuella två byarna förändrats mycket lite sedan 1600- och 1700-talen. Eftersom syftet med kabelgrävningen är att förse byarna med nya ledningar kan ingrepp i bytomterna inte undvikas. De föreslagna sträckorna är alla placerade så att ingreppen minimeras. Vid ÖLM 6, Lönsås bytomt, går den dock över bytomtens norra utkant med ytterligare en insvängning för en elstolpe längst i nordväst. Vid ÖLM 7, Bonnorps bytomt, följer sträckningen bytomtens västra utkant där också elstolpen planeras sättas upp.

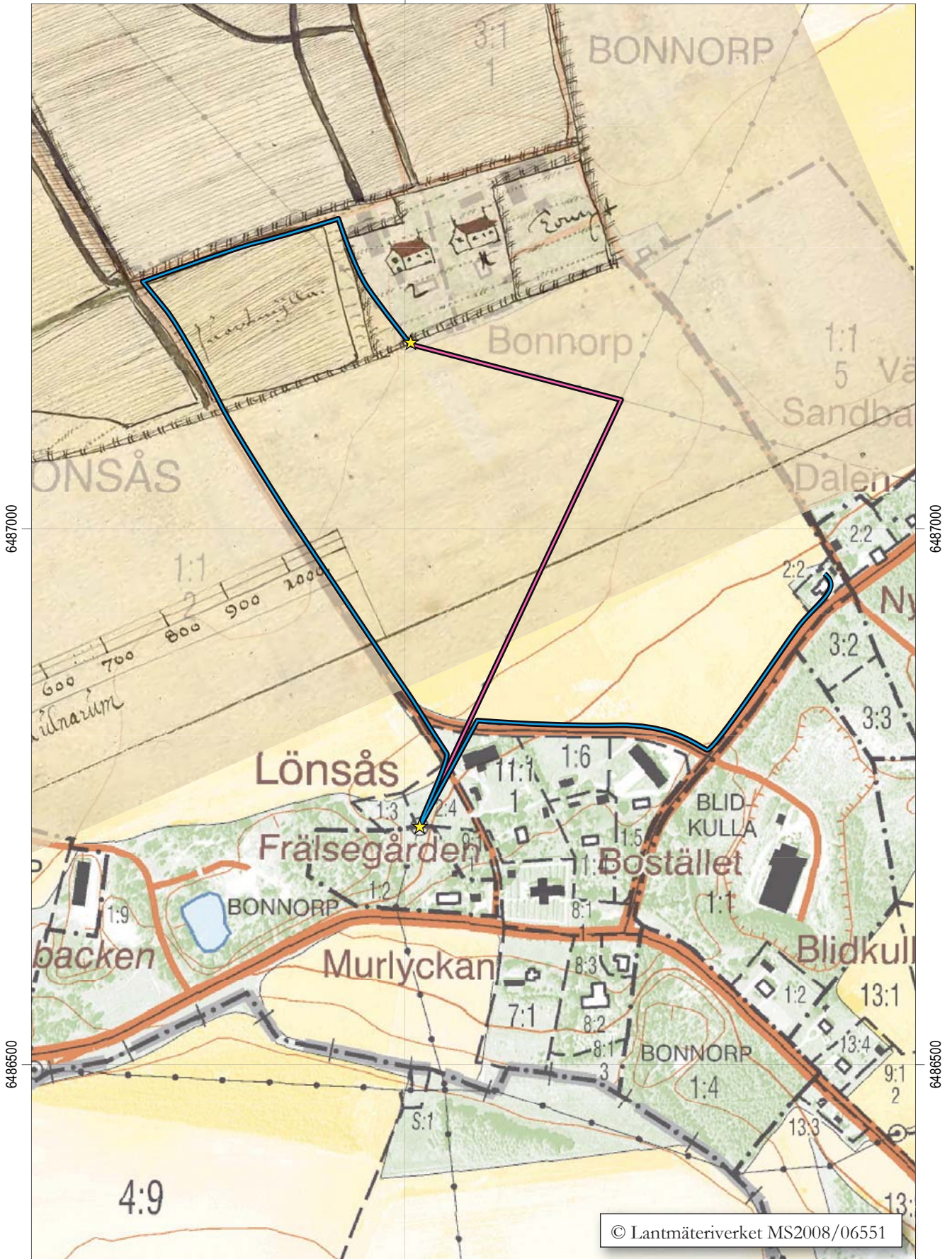

Figur 3. ÖLM 6 och 7. ÖLM 6 överlagrar till största delen också platserna för fornlämningarna RAÄ 11, 46 och 48. Skala 1:5 000.

Figur 4. Utsnitt ur storskifteskarta över Lönsås upprättad 1785 (handling D66-13:1 i Lantmäteristyrelsens arkiv). Vägarna från nordväst och nordöst följer samma sträckning som idag. I dagens läge är dessa två vägar sammanlänkade av en vägsträcknings som sträcker sig snett över gården B:s norra bytomt. Skala 1:5 000.

1467000

1467000

Figur 5. Utsnitt ur geometrisk avmätning av Bonnorp (handling D66-3d8:47-48 i Lantmäteristyrelsens arkiv). De båda gårdarna ligger på samma plats som dagens två gårdar. Skala 1:5 000.

Referenser

Tryckta källor

Hörfors O. 2005. *Lönsås kyrkogård*. Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering. Lönsås församling. Fornåsa pastorat. Linköpings stift. Östergötlands län. Rapport ÖLM.

Ohlsén M. 2008. *Medeltidskyssar i Lönsås*. Arkeologisk förundersökning. RAÄ 46. Lönsås kyrka. Lönsås socken. Motala kommun. Östergötlands län. Rapport ÖLM 2008:123.

Ohlsén (tid Skoglund) M. 1996. *Lönsås tiondebod*. Arkeologisk förundersökning RAÄ 46. Lönsås kyrka. Lönsås socken. Motala kommun. Östergötlands län Rapport ÖLM 1996.

Stenvall J. 2005. *Lönsås, en plats med tradition*. Inför husbyggnation inom Lönsås medeltida bytomt, Lönsås socken, Motala kommun, Östergötland. Rapport UV Öst 2005:5.

Kartmaterial

Lantmäteristyrelsens och lantmäterimyndighetens kartarkiv

Lönsås

D66-13d8:46-8 Geometrisk avmätning av Lönsås i Lönsås socken upprättad 1642 av Johan Larson Grot.

D66-13:1 Storskifteskarta över Lönsås i Lönsås socken upprättad 1785 av Bengt Berger.

Bonnorp

D66-3d8:47-48 Geometrisk avmätning av Bonnorp Lönsås socken upprättad 1642 av Johan Larson Grot.

05-lön-4 Arealavmätning av Bonnorp Lönsås socken upprättad 1695.

05-lön-26 Storskifteskarta över Skedevi och Bonnorp Lönsås socken upprättad 1776 av Mattias Wahlberg.

Tekniska uppgifter

Område	Bonnorp och Lönsås, Lönsås socken
Socken	Lönsås
Kommun	Motala
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnr	RAÄ 11, 46 och 48
Ekonomiskat kartblad	8F 7d Lönsås (085 73)
Koordinater	X6486593-6489920 Y-1467699-1467772
Koordinatsystem	RT 90 2,5 gon V
Typ av undersökning	Arkeologisk utredning etapp 1 utan KML-beslut
Länsstyrelsens dnr	-
Länsstyrelsens beslut	-
Länsstyrelsens handläggare	-
ÖLM dnr	10/10
Projektnummer	531223
Uppdragsgivare	Mjölby-Svartådalen Energi AB
Kostnadsansvarig	Mjölby-Svartådalen Energi AB
Projektledare	Olle Hörfors
Fältarbetstid	2011-02-03
Fynd	-
Foto filmnr	Digitala foton
Analyser	-
Grafik	Lasse Norr
Renritning	-
Grafisk form	Lasse Norr
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket MS2008/06551
ISSN 1403-9273	Rapport 2011:6 © Östergötlands länsmuseum

Bilaga 1. Kompletterande RAÄ- och ÖLM-nummer samt åtgärder

RAÄ-nr	Lämningstyp	Kommentar	Antikvarisk status	Åtgärdsförslag efter etapp 1
11	Skelettgrav, murrester	På kyrkogården	Fast fornlämning	Ingen åtgärd
46	Plats med tradition	Sammanfaller till största delen med bytomten	Övrig kulturhistorisk lämning	Arkeologisk utredning etapp 2
48	Fyndplats	Paxtavla	Övrig kulturhistorisk lämning	Ingen åtgärd
ÖLM 6	By/gårdstomt	Lönsås	Bevakningsobjekt	Arkeologisk förundersökning
ÖLM 7	By/gårdstomt	Bonnorp	Bevakningsobjekt	Arkeologisk förundersökning

Bilaga 2. Beskrivningar av de kompletterande ÖLM-numren

ÖLM 6

Bytomt, Lönsås, ca 300 x 120 m (Ö-V), utsträckning enligt storskifteskarta från 1785. Byn bestod då av liksom på den äldsta kartan en geometrisk avmätning från 1642 gårdar av två fullbesuttna gårdar, belägna nordväst respektive nordöst om kyrkan. Bytomten är känd sedan 1361 som "lönsaas" (www.riksakivet.se SDHK 7971). Den tänkta kabelsträckningen berör norra utkanten av bytomten.

Antikvarisk status:	Övrig kulturhistorisk lämning
Lämningstyp	By/gårdstomt
Ekonomiskat kartblad	8F 7d Lönsås (085 73)
Koordinater	Mittpunkt X6486709, Y1467159

ÖLM 7

Bytomt, Bonnorp, ca 250x40 m (N-S), utsträckning enligt geometrisk avmätning från 1642. De fyra gårdarna i byn låg då på en nordsydlig rad med början i den västra halvan av dagens bytomt och ca 125 m söderut. Bytomten är känd sedan 1375 då den omnämns som "bordhathorp" (www.riksakivet.se SDHK 13257). Den tänkta sträckningen löper i den västra utkanten av bytomten ned till dess mitt där en stolpe planeras.

Antikvarisk status:	Övrig kulturhistorisk lämning
Lämningstyp	By/gårdstomt
Ekonomiskat kartblad	8F 7d Lönsås (085 73)
Koordinater	Mittpunkt X6487204, Y1467003

I april 2010 genomförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk utredning etapp 1 i samband med prospektering för omläggning av elledningar i större delen av norra Lönsås socken. Berörda byar var Stora Torpa, Örstorps, Hamra, Karstorp, Korskrog, Söräng och Snavlunda samt den före detta allmanningen mellan Korskrog och Lönsås kyrka. Arbetet omfattade planering för grävning av nya ledningar, sammantaget ca 7,3 km, samt rasering av gamla ledningar, sammanlagt 6 km.

Den arkeologiska utredningen visar att de planerade ledningsarbetena berörde sju arkeologiska utredningsobjekt för vilka Östergötlands länsmuseum gjorde bedömningen att de bör omfattas av vidare arkeologiska åtgärder vid eventuell exploatering. Vidare bör särskild hänsyn tas vid passeringen av ytterligare fyra lokaler.

Vårvintern 2011 kompletterades utredningen då ytterligare 1,1 km ny jordkabel förbi Lönsås kyrkby och upp till Bonnorp planerades inom samma arbetsföretag som också innebar rasering av ca 1,7 km luftledning. Vid den kompletterande utredningen bedömdes att arkeologisk utredning etapp 2 bör genomföras vid två lokaler.